

CCVI. Et ubi, inquires, impletum est quod Dominus dicit : « Veniet tempus, ut qui vos occiderit, putet se Deo » officium facere¹? » Neque enim hoc de Paganis dici potuit, qui non propter Deum, sed propter idola Christianos persequerentur. Non videtis, si hoc de his imperatoribus dictum esset, qui gaudent de nomine christiano, hoc eos utique præcipue fuisse jussuros, ut occideremini : quod nunquam omnino jusserunt. Sed vestri hostili more legibus repugnando poenas debitas luunt; et voluntarias mortes suas, dum nobis invidiosas putant, sibi perniciosas non putant. Quod si de regibus nomen Christi honorantibus illud a Domino dictum esse arbitrantur, quærant quid Catholica in Oriente perpessa sit, quando Valens imperabat Arianus. Ecce haberem, quo intelligerem impletum esse, quod Dominus ait : « Veniet tempus, ut qui vos » occiderit, putet se officium Deo facere : » ne sibi ad famæ gloriam hæretici assumerent, si quid adversus eorum errorem imperatores catholici præcepissent. Verumtamen tempus illud post ascensionem Domini completum esse reminiscimur; sancta Scriptura hujus rei testis omnibus nota est. Judæi putabant, se officium Deo facere, cum Apostolos occidebant. Inter hos qui officium Deo arbitrabantur se exhibere, etiam Saulus noster, nondum noster, fuit : ita ut hoc inter laudes suas præteritas et obliviscendas enumeret : « Hebræus, inquit, ex Hebræis, secundum » legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens » Ecclesiam². » Ecce qui putabat officium se Deo facere, cum faciebat quod mox ipse perpessus est. Nam quadraginta Judæi conjuraverant ut interficerent eum, quando fecit hoc tribuno innotescere, ut eorum insidias armato milite septus evaderet³. Sed nondum erat qui ei diceret : Quid tibi est, non cum regibus, sed cum tribunis armisque

¹ Joan. xvi, 2. — ² Philip. iii, 5. — ³ Act. xxiii, 13.

si non in tam longo imperio Constantinus¹, et tam longa felicitate vixisset, qui primus adversus vestrum errorem multa constituit; et quid si non Julianus tam cito abreptus esset e vita, qui vobis basilicas dedit, quando ista garriendi finem faceretis, cum et modo tacere nolitis? Nec tamen dicimus nos, ideo cito mortuum Julianum, quia vobis basilicas dedit. Possumus enim esse in his pariter copiosi, sed nolumus esse pariter vani. Proinde, ut dicere cœperam, ex illis dnobis secerno Macarium. Cum enim duos proposuisses, ipsum et Ursacium; repetisti nomen Ursacii, ut nobis ostenderes quam mortem meruerit, et dixisti : « Ursacium nemque barbarica pugna prostratum, sævis unguibus alites, canumque avidi dentes morsibus discerpserunt. » Unde satis apparet, cum de Macario majorem invidiam facere soleatis, ita ut nos Macarianos, non Ursacianos appelletis; multo maxime te de illo fuisse dicturum, si de morte ejus aliquid tale dicere potuisses. Ex his itaque duobus, ubi pluralem numerum posuisti, sejuncto Macario, remanet Ursacius nomen proprium numeri singularis. Ubi est igitur tam plurimum illorum tam minax et tremenda promissio.

CCIX. Jam illud quam ridiculum sit, qui quoquo modo loqui noverunt, quantum opinor, intelligunt, quod cum dixisses : « Perit Macarius, perit Ursacius, cunctique Comites vestri Dei pariter vindicta perierunt : » tanquam exigentibus ut probares, quia revera nihil aliud vel auditor, vel lector exigeret, statim connexuisti magnum documentum, quo probares cunctos Comites nostros Dei pariter vindicta periisse. « Ursacium namque barbarica,

¹ Imperio potitus est Constantinus annis fere triginta duobus, auctore Eusebio in ejus vita. Julianus vero imperii sui post Constantii patruelis obitum anno uno et mensibus circiter septem transactis, in prælio contra Persas perit, ætatis anno 31.

inquis, pugna prostratum, sævis unguibus alites, canumque avidi dentes morsibus discerpserunt. » Hoc modo potest alius similiter nesciens quid loquatur, dicere omnes episcopos vestros Dei vindicta in carcere defecisse : et cum ab eo fuerit flagitatum unde hoc probet, adjungere statim, Optatus namque de satellitio Gildonis accusatus, tali genere mortis extinctus est. Has nugas audire et discutere et refellere cogimur : tantum timemus infirmis, ne intellectu tardiore in vestros laqueos celeriter currant. Istum autem Ursacium, si forte bene vixit, et vere ita mortuus est, consolabitur promissio Dei dicentis : « Sanguinem » animarum vestrarum exquiram de manibus omnium » bestiarum ¹. »

CCX. Quod autem nobis calumniamini, dicentes, a nobis in vos ad iracundiam reges sæculi concitari, dum eos non docemus divinam Scripturam, sed potius militiam nostram suggerimus : non puto vos usque adeo surdos esse adversus ipsa sanctorum codicum eloquia, ut non potius timeatis ne noverint ea. Sed velitis nolitis, intrant Ecclesiam, et si nos tacemus, lectoribus admovent aurem : atque ut de cæteris taceam, istum ipsum plerumque Psalmum, quem tu commemorasti, intentissime accipiunt. Dixisti enim, quod eos non doceamus, nec eos volentes sinamus ut noverint quod scriptum est : « Et nunc reges » intelligite, erudimini qui judicatis terram : servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore : apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus ², etc. » Credite et ista cantari, et illos audire : sed utique audiunt et illi superius in eodem Psalmo, quod tu, nisi fallor, propterea præterire noluisti, ne timuisse intelligeris. Audiunt ergo et illud : « Dominus dixit ad me : Filius » meus es tu, ego hodie genui te, pete a me, et dabo tibi

¹ Gen. ix, 5. — ² Psal. ii, 10.

regalibus? Non erat qui ei diceret: Audes per milites quæ-
rere tuitionem, cum Dominus tuus per eos ductus sit ad
passionem? Nondum erant ista deliramenta, sed contra
hæc futura jam tunc illa parabantur exempla.

CCVII. Quinetiam terribiliter proponere ausus es et
dicere : « Sed ut cætera taceam, in vestris exemplis ad-
vertite, imperatores quam plures ac iudices vestros per-
secutionem nobis faciendo periisse. » Hoc in Epistola tua
cum legissem, intentissime expectabam quid dicturus, et
quos enumeraturus esses : cum ecce mihi, quasi relin-
quendo, coepisti commemorare Neronem, Domitianum,
Trajanum, Getam, Decium, Valerianum, Diocletianum,
Maximianum. Fateor plures esse : sed tu prorsus contra
quos loquaris, oblitus es. Nonne isti omnes Pagani fue-
runt, et universaliter christianum nomen pro suis idolis
persecuti sunt? Evigila ergo : nam isti communionis nos-
træ non fuerunt, unitatem ipsam, vel unde nos, sicut vos
putatis ; vel unde vos, sicut Christus docet, existis, totam
persequabantur. Tu autem proposueras ostendere nostros
imperatores ac iudices persecutionem vobis faciendo pe-
riisse. An nec tu exigis ut istos computemus, quia relin-
quens eos commemorasti dicens : « Ut relinquam Nero-
nem : » et sub ista relicione per cæteros cucurristi? Quid
opus fuit ergo ut commemorarentur ad rem non pertinen-
tes? Sed quid ad me? Jam istos tecum relinquo : nunc sal-
tem procedant isti quos promisisti quam plures. Nisi forte
propterea non inveniuntur, quia eos periisse dixisti.

CCVIII. Sequeris enim jam, et episcopos nominas, quos
de traditione codicum soletis arguere. De quibus et nos so-
lemus respondere : Aut non probatis, et ad neminem per-
tinet ; aut probatis, et ad nos non pertinet. Suam enim
sarcinam portaverunt, vel bonam, vel malam : et bonam
quidem credimus ; sed qualemlibet, tamen suam : sicut

vestri mali, nec ipsi vestram, nec vos ipsorum; sed vestrum omnium communis pessima sarcina schisma est. Hoc sæpe jam diximus. Exhibe igitur non episcoporum nomina, sed imperatorum ac iudicum nostrorum, qui vos persequendo perierunt. Hoc enim proposueras, hoc promiseras, ad hoc nos intentissimos feceras. « Audi, inquit, periit Macarius, periit Ursacius, cunctique Comites vestri Dei pariter vindicta perierunt. » Duos solos commemorasti, quorum neuter imperator fuit. Cui hoc placeat, quæso te? tibi ipse nonne displices? Promittis quam plures imperatores ac iudices nostros te commemoraturum, qui vos persequendo perierint, et tacitis imperatoribus nominas duos vel iudices, vel Comites. Illud enim quod adjungis: « Cunctique Comites vestri Dei pariter vindicta perierunt, » ad rem non pertinet. Hoc quippe modo jam dudum locum istum finire potuisti, ut omnino neminem nominares. Cur ergo imperatores nostros, id est, nostræ communionis non commemorasti? An timuisti ne reus majestatis accusareris? Ubi est Circumcellionica fortitudo? Deinde quid agis de illis, quos tot superius nominasti, qui rectius tibi possunt dicere: Quid nos quærebas? Causam enim tuam nihil adjuverunt: et tamen nominati sunt. Deinde qualis es, qui eos quos periisse commemoras, nominare formidas? Saltem ipsos iudices vel Comites, quos videris non timuisse, plures nominares. Remansisti autem ad Macarium et Ursacium. Ita-ne quam plures illi, duo isti sunt? An quod pueri didicimus, sapis? Si enim quæras ex me, duo quis numerus sit, singularis, an pluralis; quid esse respondeam, nisi pluralem? Sed adhuc etiam non deficit quod dicam. Eximo inde Macarium: neque enim dixisti, quomodo perierit. An forte quisquis vos persequitur, nisi in hac terra fuerit immortalis, quando mortuus fuerit, propter vos mortuus existimabitur? Quid

diæ flammæ de regibus excitare; quod autem a rege sic prædicati et sic honorati sunt, tacere et abscondere? Ecce rex fuerit persecutor, cum objecit leonibus Daniele¹: quid cum eo salvo recepto gaudens et gratulans inimicos ejus dilaniandos et consumendos eisdem leonibus misit, fuit persecutor, an non fuit? Volo respondeas. Si enim fuit, cur ei Daniel ipse non restitit, cum præsertim tanta familiaritate facillime potuisset: et nobis dicitis, ut reges ab hominum persecutione revocemus? Si autem propterea persecutor non fuit, quia scelus in sanctum virum commissum justissime vindicavit; quomodo vindicandum est a regibus, quod Christi sacramenta exsufflantur, si Prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt? Item concedo, et manifestum est, persecutorem fuisse regem, cum tres pueros, quod simulacrum adorare noluerint, misit in flammam: sed quæro utrum fuerit persecutor, cum illud decretum proposuit, ut interirent et domus eorum vastarentur, qui blasphemarent unum Deum verum? Si enim persecutor fuit, cur ad verba persecutoris respondetis, Amen? Si autem non fuit, cur eos persecutores dicitis, qui vos a blasphemie furore deterrent? Si enim cogunt vos supplicare idola, illi sunt similes impio regi, vos tribus pueris: si autem prohibent repugnare Christo, vos estis impii, si hoc facitis. Quid sint autem illi, si hoc terribiliter vetant, ego non dico: tu inveni aliud quod dicas, si pios imperatores non vis dicere.

CCXIII. Si hæc exempla de Daniele et tribus pueris ego commemorassem, fortasse resisteres, et in hæc nostra tempora ex illis temporibus sumi non debuisset clamares: Deo gratias, quod ea ipse posuisti, ad id quidem quod volebas, sed vides ea potius valuisse ad id quod nolebas. An non

¹ Dan. vi, 24.

est ista vestra fallacia, sed error humanus est? Utinam ita sit. Emenda ergo; ne timeas, non inde eris minor: imo vero majoris ingenii est animositatis flammam confitendo extinguere, quam falsitatis nebulas intelligendo vitare.

CCXIV. PETILIANUS dixit: « Ubi lex Dei, ubi Christianitas vestra est, si cædes et mortes facitis ac jubetis? »

CCXV. AUGUSTINUS respondit: Ad hoc vide quid dicant cohæredes Christi per totum orbem terrarum. Cædes et mortes nec facimus nec jubemus: et ista facientibus multo sceleratius sævitis, qui hæc in hominum mentibus contra vitam æternam committitis.

CCXVI. PETILIANUS dixit: « Si amicos nos vultis, quare invitos attrahitis? Si autem inimicos fingitis, cur occiditis inimicos? »

CCXVII. AUGUSTINUS respondit: Nec invitos attrahimus, nec occidimus inimicos: sed quæcumque vobiscum agimus, quanquam vobis agamus invitis, ex charitate tamen agimus, ut volentes vos corrigatis, correctique vivatis. Nam nemo vivit invitus, et tamen puer ut hoc volens discat, invitus vapulat, et hoc plerumque ab homine charissimo. Et hæc quidem vobis reges dicerent, si ferirent; ad hoc enim eorum potestas divinitus ordinata est: sed cum et isti non feriunt, vos clamatis.

CCXVIII. PETILIANUS dixit: « Quæ autem ratio est, quæve inconstantia vanitatis, quod cum nos falso vocabulo dicatis hæreticos, communionem nostram magnopere cupiatis? »

CCXIX. AUGUSTINUS respondit: Si hæreticorum communionem magnopere cuperemus, corrigi vos ab hæretico errore nollemus: cum autem hoc vobiscum agamus, ne sitis hæretici, quomodo hæreticorum communionem magnopere cupimus? Dissensio quippe vos et divisio facit hæreticos: pax vero et unitas facit catholicos. Cum ergo inde

» gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ. » Quo audito utique mirantur esse aliquos qui huic hæreditati Christi contradicunt, et eam ad exiguum partem terræ redigere conantur: mirantesque fortasse quærunt propter id quod in consequentibus audiunt, « Servite Domino in timore: » in quo illi servire possint, in quantum reges sunt. Omnes enim homines servire Deo debent, aliter communi conditione, qua homines sunt: aliter diversis donis, quod ille aliud agit in rebus humanis, ille aliud. Non enim auferenda idola de terra, quod tanto ante futurum prædictum est¹, posset quisquam jubere privatus. Habent ergo reges, excepta generis humani societate, eo ipso quo reges sunt, unde sic Domino serviant, quomodo non possunt qui reges non sunt.

CCXXI. Ista ergo cum cogitant, audiunt et illud quod de tribus pueris ipse commemorasti, et audiunt solemnitate mirabili². Tunc enim eadem Scriptura maxime in Ecclesia cantatur, quando ipsa festivitas ferventiores facit etiam eos qui cætero anno pigriores sunt. Quid ergo putatis animi habere Christianos imperatores, cum audiunt tres pueros missos in caminum ignis ardentis, quia regi ad iniquitatem adorandi simulacri consentire noluerunt; nisi ut cogitent piam libertatem sanctorum nec regia potestate, nec poenæ immunitate posse superari? gaudentque se non esse ex numero talium regum, qui contemptores idolorum quasi sacrilegos puniebant. Porro autem cum in consequentibus audiunt, eundem regem, non solum puerorum, sed et flammarum Deo servientium tanto miraculo territum, etiam ipsum coepisse Deo servire in timore, et exultare cum tremore et apprehendisse disciplinam; nonne intelligunt ideo ista esse conscripta, et

¹ Isai. ii, 18; Zach. xiii, 2. — ² Id est, Paschali.

tanta celebritate recitari, ut et servis Dei ne ad sacrilegium regibus cedant, et ipsis regibus ut ad religionem Deo credant, proponantur exempla? Volentes ergo et isti ex ipsius admonitione Psalmi, quem tu quoque inseruisti scriptis tuis, intelligere, et erudiri, et servire Domino in timore, et exultare cum tremore, et apprehendere disciplinam, quam intente audiunt quid ille rex postea dixerit¹. Dixit enim propositurum se decretum omnibus populis quibus imperitabat, ut quicumque dixissent blasphemiam in Deum Sidrac, Misac, et Abdenago, interirent, et domus eorum dispergerentur. Et si hoc eum decrevisse cognoscunt, ne blasphemaretur Deus temperator ignium, et liberator trium puerorum; profecto cogitant quid discernere debeant in regno suo, ne in suis fidelibus idem ipse Deus exsuffletur remissor peccatorum, et liberator jam totius orbis terrarum.

CCXII. Vide itaque, cum adversus vos aliquid pro unitate catholica reges christiani constituunt, ne forte in labiis vestris tanquam Scripturarum divinarum imperitos eos arguatis, in corde autem vestro satis doctos esse doleatis. Quis enim ferat istam vestram sacrilegam odiosamque fallaciam, in ipso uno Daniele reges accusare, quia in lacum leonum missus est²; et reges non laudare, quia sublimiter honoratus est; cum etiam quando missus est, magis eum salvum futurum, quam moriturum, ipse rex crederet, et de illo sollicitus non cœnaret? Deinde audetis dicere Christianis: Quid vobis est cum regibus sæculi? quia Daniel a rege persecutionem passus est: et non respicere ipsum Danielem somnia regibus fideliter interpretantem³, Dominum regem appellentem, munera et honores accipientem? Itemque et in iisdem tribus pueris, quod recusantes adorare statuum in flammis missi sunt⁴, invi-

¹ Dan. iii, 95. — ² Id. vi, 16. — ³ Id. iii, 21. — ⁴ Id. ii.

CCXXIV. AUGUSTINUS respondit: Nos non speramus in homine; sed, quantum possumus, homines admonemus ut in Domino sperent: nec speramus in principe¹; sed, quantum possumus, principes admonemus ut in Domino sperent, et si aliquid a principibus pro utilitate Ecclesiæ petimus, non in eis tamen speramus. Neque enim et Apostolus in illo tribuno speravit tanquam in principibus², a quo sibi egit ut deductores darentur armati, aut in ipsis armatis tanquam in hominibus, quorum multitudine septus evasit insidias perditorum. Sed nec vos ipsos, quod ab Imperatore basilicæ vobis ut redderentur petistis, arguimus, tanquam in Juliano principe speraveritis: sed arguimus, quod de Christi testimonio desperaveritis, a cujus unitate ipsas basilicas separastis. Eas enim jubente inimico Christi accepistis, in quibus jussa Christi contemneretis, dum validum et verum vobis videtur quod Julianus constituit, dicens: Hoc quoque supplicantibus Rogatiano, Pontio, Cassiano, et cæteris episcopis, sed et clericis, accedit ad cumulum, ut abolitis quæ adversus eos sine rescripto perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta revocentur: invalidum autem et falsum quod Christus constituit, dicens: « Eritis mihi testes in Jerusalem, et in totam Judæam et Samariam, et usque in totam terram¹. » Obsecramus vos, corrigimini: reddite ad hanc evidentissimam totius orbis unitatem, ut non verbis apostatæ Juliani, sed verbis Salvatoris Christi, in antiquum statum cuncta revocentur. Miseremini animæ vestræ. Non jam Constantinum et Julianum comparamus, ut quam sint impares demonstremus. Non dicimus: Si vos non sperastis in homine et in principe, cum homini imperatori pagano et apostatæ dixistis, quod apud eum sola justitia locum haberet, quibus precibus et Rescripto, sicut ibi scriptum est, sicut

¹ Act. xxiii, 17. — ² Id. i, 8.

allegationis gesta testantur, pars Donati universaliter usa est: multo minus nos criminari a vobis debemus, tanquam speremus in homine et in principe, si quid a Constantino vel a cæteris christianis imperatoribus, nulla sacrilega adulatione petivimus: aut si quid ipsi non petentibus nobis, memores rationis quam Domino reddituri sunt, sub cuius verbis tremunt cum audiunt quæ ipse commemorasti, « Et nunc reges intelligite, etc. » et alia multa, ultro pro Ecclesiæ catholicæ unitate constituunt. Sed taceo de Constantino: Christum et Julianum vobis opponimus; parum dico, Deum et hominem, Filium Dei et filium gehennæ. Salvatorem animarum nostrarum et interfectorem animæ suæ. Cur in basilicis possidendis Juliani Rescriptum tenetis, et in Ecclesiæ pæce amplectenda Christi Evangelium non tenetis? Clamamus et nos: Quæ perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta revocentur. Antiquius est Evangelium Christi, quam Rescriptum Juliani: antiquior est unitas Christi, quam pars Donati: antiquiores sunt Ecclesiæ preces ad Dominum pro unitate Christi, quam Rogatiani et Pontii et Cassiani ad Julianum pro parte Donati. An perperam geritur, cum reges prohibent divisionem, et non perperam geritur, cum episcopi dividunt unitatem? Perperam geritur, cum ad defendendam Ecclesiam, Christi testimonio reges serviunt; et non perperam geritur, cum ad negandam Ecclesiam, Christi testimonio episcopi contradicunt? Obsecramus ergo, ut non contra Evangelium, sed secundum Evangelium etiam verba ipsius Juliani, cui sic supplicastis, audiantur, et ea quæ perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta revocentur.

CCXXV. PETILIANUS dixit: « Vos, vos, miseri, appello, qui persecutionum metu perterriti, dum vestras divitias non animas quæritis, non tam fidem perfidam traditorum

huc venitis, desinitis esse quod odimus, et incipitis esse quod amamus.

CCXX. PETILIANUS dixit: « Eligite tandem de duobus alterum quid dicatis. Si innocentia vobis est, cur nos ferro sectamini? Aut si reos nos dicitis, quid nos quæritis innocentes? »

CCXXI. AUGUSTINUS respondit: O acutissimam complexionem, an potius ineptissimam loquacitatem? Nonne ibi proponi solet ut eligatur alterum de duobus quod respondeatur, ubi utrumque non potest eligi? Nam si mihi proponeres, ut eligerem alterum de duobus quid dicerem, utrum innocentes an nocentes simus, vel rursus ex aliis duobus sive ex istis, non possem nisi unum eligere quod dicerem: nunc vero proponis hæc duo, utrum nos innocentes simus, an vos rei sitis, et vis ut unum ex his duobus eligam quod respondeam. At ego nolo unum dicere; quia utrumque dico, et nos innocentes, et vos reos. Nos esse innocentes dicimus a falsis et calumniosis criminationibus vestris, quicumque in Catholica possumus salva conscientia dicere, nec sanctos codices nos tradidisse, nec idolorum supplicationibus consensisse, nec quemquam occidisse; vel si quid aliud mali soletis objicere: nec eos qui forte, quod quidem nec de ipsis probastis, ista fecerunt, contra nos regnum cælorum, sed contra se ipsos clausisse: quia unusquisque nostrum sarcinam suam portat. Ecce habes unum. Et vos omnes nocentes et sceleratos esse, non alios aliorum criminibus quæ apud vos a quibusdam committuntur, et a quibusdam reprehenduntur, sed crimine schismatis, a quo immanissimo sacrilegio nemo vestrum se potest dicere immunem, quandiu non communicat unitati omnium gentium, nisi cogatur dicere de Ecclesia quæ per omnes gentes diffunditur, incipiens ab Jerusalem, Christum fuisse mentitum. Ecce habes alterum. Ecce red-

didi tibi duo, quorum tu volebas ut unum diceremus. Utique attendere debuisti utrumque a nobis posse dici; et saltem, si hoc volebas, rogare nos, ut unum diceremus, cum videres quia utrumque possemus.

CCXXII. Sed si innocentia vobis est, inquis, cur nos ferro sectamini? Respicite paululum catervas vestras, quæ non antiquo more parentum suorum solis fustibus armantur, sed et secures et lanceas, et gladios addiderunt: et agnoscite quorum potius vox esse debeat, Quid nos ferro sectamini? Aut si reos nos, inquit, dicitis, quid nos quæritis innocentes? Hic breviter respondeo: Ideo quærimini rei ab innocentibus, ut desinatis esse rei, et incipiat esse innocentes. Ecce utrumque elegi nostrum, et ad vestrum utrumque respondi: modo tu elige unum de duobus, Innocentes estis, an nocentes? Neque potes utrumque dicere; sed dic utrumque, si hoc placet. Certe enim non potestis in eadem causa esse innocentes, in qua estis nocentes. Si ergo innocentes, nolite mirari quod ad pacem quærimini a fratribus: si autem nocentes estis, nolite mirari quod ad poenam quærimini a regibus. Sed quia horum duorum alterum vobis usurpatis, alterum a nobis auditis: usurpatis enim vobis innocentiam, a nobis autem auditis quod impie vivatis: accipe iterum de utroque quid dicam. Si innocentes estis, quare Christi testimonio contradicitis? Si autem nocentes, quare ad ejus misericordiam non confugitis? Nam et testimonium ejus est de orbis unitate, et misericordia ejus in fraterna charitate.

CCXXIII. PETILIANUS dixit: « Postremo, ut sæpe jam diximus, qualis est vestra præsumptio, ut de regibus præsumatis, dicente David: « Bonum est sperare in Domino, » quam sperare in homine: bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus¹. »

¹ Psal. cxvii, 8.

scit hoc collega meus Fortunatus, quia in eadem civitate estis, nunquam mihi indicavit, quia nunquam quæsieram. Verumtamen etiam si hoc fecisti, tu ipse contra te in hac ipsa tua epistola commemorasti apostolicum testimonium: « Si distribuero omnia mea pauperibus, et tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, » nihil mihi prodest¹. » Si enim haberetis charitatem, non objiceretis ignaro, et vobis incognito orbi terrarum, nec ipsa saltem probata crimina Afrorum. Si haberetis charitatem, non in vestris calumniis fingeretis, sed in verbis Domini manifestissime expressam usque in totam terram cognosceretis unitatem. Si autem hoc non fecisti, quid gloriaris quasi feceris? Ita-ne vero divitias formidatis, ut nihil habentes omnia possideatis²? Dic ista collegæ tuo Crispino, qui modo juxta Hipponem nostram comparavit fundum, ubi mergeret homines in profundum. Unde hoc et ego nimium novi: tu forte nescis, et ideo securus clamas: Divitias formidamus. Unde miror, quod ista vox tua, ut ad nos perveniret, ipsum transiliit. Inter Constantinam quippe ubi tu es, et Hipponem ubi ego sum, Calama ubi ille est, vicinior quidem nobis, sed tamen interposita est. Miror ergo quomodo non ille prior excepit hanc vocem, et repercussit ne transiret ad nos, et adversus te divitiarum laudes multo copiosius recitavit. Non solum enim non formidat ille divitias, sed et amat. Et certe de cætero prius quam edas, recita illi talia, si non emendaverit, respondemus. Tu autem, si verum est quod pauper sis, ibi habes fratrem meum Fortunatum: facilius inde placere poteris illi collegæ meo, quam huic tuo.

CCXXIX. PETILIANUS dixit: « Nos timore Dei quo vivimus, poenas et mortes quas gladio facitis non timemus: sed id solum denique fugimus, quod communionem nequis-

¹ 1 Cor. xiii, 3. — ² Act. 1, 8.

sima animas jugulatis, Domino ipso dicente: « Nolite
» timere eos qui corpus occidunt, animam enim occidere
» non possunt; sed timete potius eum qui habet potesta-
» tem corpus et animam mittere in gehennam ignis ¹. »

CCXXX. AUGUSTINUS respondit: Quod dicis, vos facitis,
non gladio visibili, sed illo de quo dictum est: « Filii homi-
» num dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum
» gladius acutus ². » Hoc enim gladio criminatore et
calumniatore orbis incogniti, imperitorum animas truci-
datis. Si autem communionem nequissimam accusas, ecce
ore, non meo, sed tuo, ascendas, descendas, intres, ver-
seris, tegiverseris, talis es qualis Optatus. Si autem redis
ad cor, et invenies te non esse talem, non quia tecum
sacramenta non communicavit, sed quia tibi displicuit:
absolves orbem terrarum criminibus alienis, et invenies
vos implicatos crimine schismatis.

CCXXXI. PETILIANUS dixit: « Vos ergo qui falsissimo
baptismo vultis lavari quam nasci, non solum vestra de-
licta non ponitis, verum animas vestras reorum criminibus
oneratis. Ut enim aqua nocentium a sancto Spiritu vacuata
est, ita plane referta est criminibus Traditorum. Quicum-
que igitur miser ab huiusmodi baptizaris, si mendacio
carere volueris, perfunderis falsitate. Si delicta carnis
volebas excludere, reorum accedente conscientia percipies
et reatum. Si avaritiæ flammam volebas extinguere, per-
funderis fraude, perfunderis scelere, perfunderis et furore.
Postremo si credis, quia accipientis et dantis est fides, ab
eo qui interficit hominem, sanguine perfunderis fratris.
Ita agitur, ut qui ad baptismum innocens veneras, a bap-
tismo redeas parricida. »

CCXXXII. AUGUSTINUS respondit: Vellem cum eis
sermocinari, qui verbis istis lectis vel auditis acclamave-

¹ Matth. x, 28. — ² Psal. lvi, 5.

diligitis, quam contra ipsorum malitiam, quorum vobis
patrocina comparastis: non aliter quam ut naufragi in
fluctibus fluctus subeunt ruituros, satque in magno vitæ
periculo appetunt quod timetur? velut tyrannicus furor
ut neminem metuat, vult cum suo periculo vel timeri:
sic sic ad arcem malitiæ confugitis, innocentium damna
vel pœnas sine vestra formidine spectaturi. Si hoc est
vitare periculum, fugere sub ruinam, nec non etiam dam-
nabilis fides est, fidem latroni servare. Postremo demen-
tis lucri commercium est, vestras animas perdere, ne di-
vitiis amittatis. Dicit enim Dominus Christus: « Si omnem
» mundum lucrifacias, et animam tuam perdas, quam dabis
» commutationem pro anima tua ¹? »

CCXXXVI. AUGUSTINUS respondit: Utilis esset ista exhor-
tatio, fateor, si ea quisquam in bona causa uteretur. Om-
nino bene deterruisti homines, divitias præponere animæ
suæ. Sed vos qui hæc audistis, et nos paululum audite: hoc
enim et nos dicimus, sed attendite quemadmodum. Si
vobis minantur reges auferre divitias, quia Judæi secundum
carnem non estis, aut quia idola vel dæmonia non colitis,
aut quia in nullas hæreses transferimini, sed in unitate
catholica permanetis; eligite potius perire divitias vestras,
ne ipsi pereatis: sed nec aliud quidquam, nec ipsam tem-
poralem vitam saluti æternæ quæ in Christo est præferatis.
Si autem reges vobis propterea damna vel damnationem
minantur, quia estis hæretici: terrent vos illi, non cru-
deliter, sed misericorditer: vos autem non fortiter, sed
pertinaciter non timetis. Audite ergo Petrum dicentem:
» Quæ autem gloria est, si peccantes pœnas patimini ²:
ut neque hic habeatis terrena solatia, nec in futuro sæculo
vitam æternam; sed et hic angustias infelicitum, et ibi
gehennas hæreticorum? Vides ergo tu, frater, cum quo

¹ Matth. xvi, 26. — ² 1 Petr. ii, 20.